

DE NIEUWE TONEELBIBLIOTHEEK

Deze tekst is afkomstig van de online bibliotheek op www.denieuwetoneelbibliotheek.nl.

De rechten, inclusief en met name de rechten voor uitvoering, liggen voor alle teksten bij de auteur en het is dan ook verplicht om voor elke vorm van uitvoering toestemming bij de betreffende schrijver aan te vragen. Voor elke schrijver is het van groot belang om te weten of zijn teksten worden uitgevoerd, dus neem alstublieft bij elke lezing, encenering, bespreking in het onderwijs e.d. even contact op met de auteur! Het contact adres voor deze tekst is:

Schrijver	Joan Nederlof
Titel	Sinaasappelstraat
Jaar	2015
Uitvoering	mugmetdegoudentand /

Copyright (C) 2015 by Joan Nederlof

JOAN
NEDERLOF

SINAAS

APPEL

STRAAT

Personages

Jo

Mien

Joan Sutherland

Joop den Uyl *als stem uit de televisie*

Er staat een comfortabele leunstoel, die plat naar achteren kan. Een rechte stoel, een schijftelefoon, een ghettoblaster, een paar grote schoenen.

Aan de muur een groot portret van Willem Drees.

Alle geluidseffecten komen uit een laptop die naast de leunstoel staat. Alle muziek komt uit de ghettoblaster. De actrice is soms Mien en soms Jo.

JO Ze stond altijd zo ongeveer hier. En dan was achter haar de woonkamer, daar was een lekkere stoel. Dan lag voor haar de hal – nou ja halletje – daar was een keuken, daar de slaapkamer, daar was nog een slaapkamer, dan was hier een wc-tje en nog een logeerkamer. Dan had je hier een lang stuk gang, een glazen tussendeur, dan had je nog een stuk gang en dan had je de voordeur. En die lag aan de Sinaasappelstraat. En zij stond altijd zo'n beetje in de deurpost naar de woonkamer toe op me te wachten. Schuin onder de zoemer.

MIEN Ja. En dan was eigenlijk het aardige, dat als er daar werd aangebeld aan de Sinaasappelstraatvoordeur en ik drukte hier op deze zoemer, dan ging dáár de voordeur open.

Ik vond dat zo vernuftig en het scheelde mij een hele loop. Maar ik stond natuurlijk niet de hele tijd op je te wachten, lieverd. Nee hoor, ik had wel degelijk dingetjes omhanden.

Ik deed bijvoorbeeld... Ja, wat deed ik eigenlijk de hele dag? Oh ja!

Ik was heerlijk in de riante tuin aan het werk, we hadden een riante tuin in de Sinaasappelstraat! Of ik deed een slaapje. Of ik deed m'n schoenen aan. Ik heb altijd nogal grote voeten gehad.

Naarmate ik ouder werd kromp ik, maar m'n voeten niet.

Dus wat ik dan altijd deed – en dat is echt een aanrader – is even een paar minuutjes per dag aan de linnenkastdeur gaan hangen om uit te rekken. Maar dat is helaas niet gelukt.

Of wat deed ik nog meer...

Ik deed bijvoorbeeld een slaapje. Een tukje.

Of ik luisterde een langspeelplaat.

Mien zet een aria van Joan Sutherland op.

MIEN Dit is Joan Sutherland. Ach dat is zo'n prachtige sopraan!

Ken ik helemaal uit m'n hoofd.

La la la.

Mien zingt mee, ondertussen gaat de voordeurbel.

Ging daar de bel? Hè? Dat was toch niet mijn bel. Was dat...? Nee dit is niet... Of ben ik het nou vergeten? *een andere bel gaat* Nee.

Nee hoor. Ook niet. Pertinent niet. *andere bel*

Nee ook niet. Nou dan doe ik ook niet open. *andere bel* Nee hoor. *andere bellen* Deze zeker niet. Dat is een VVD-bel. Alsof ik een villa heb ofzo. Ook niet. Niet niet niet. Ik ga pertinent niet opendoen voor een vreemde bel. *andere bel* Ja dat is 'm. O wacht even, voor ik open doe wil ik even zeggen dat ik Mien van Dam heet. Ik ben al meer dan, nou moet ik even rekenen, ruim twintig jaar dood. Tot volle tevredenheid. Ja echt, ik geniet er van. Het is heerlijk! Maar nu ben ik dringend terug geroepen door één van mijn kleindochters.

De vierde. Even denken, vijfde kleinkind, vierde... *dringende bel*

Ja lieverd, oma moet even iets uitleggen! Anders snappen mensen het niet. Mevrouwetje ongeduld. Echt met urgente spoed. Geen idee waarom ik ben terug geroepen, dus ik ben heel benieuwd.

Waar het over gaat weet ik niet, ik ga het allemaal meemaken, maar ik heb maar een uurtje.

En na afloop word ik weer opgehaald.

Door een hele lieve, dierbare, getalenteerde vriendin die ik

onlangs heb mogen ontmoeten. Nou goed, dan doe ik nu die deur open met die zoemer. En dan gaat daar dus...

Mien duwt op de zoemer.

MIEN Ahhhhh. O lieverd!

JO Dag oma.

MIEN Laat eens naar je kijken. Ach kindje kindje. Je bent wel oud geworden.

JO Ja oma, maar ik ben ook alweer 52 hè.

MIEN Nee het is niet waar, 52?

Maar nog steeds hetzelfde lieve gezichtje.

JO En jij bent weer kleiner geworden.

MIEN Ja ik ben weer kleiner geworden!

JO Nog kleiner dan je al was.

En dan gingen we altijd naar binnen.

Ze lopen naar binnen en gaan zitten.

MIEN Ja we gingen naar de woonkamer.

JO Mijn oma in een makkelijke stoel bij de kachel.

MIEN Ja ik ging hier zitten en jij ging daar zitten.

JO Wat was je aan het doen?

MIEN Pràchtige langspeelplaat van Joan Sutherland gehoord. En toen wou ik het gras maaien maar ik kwam er niet meer doorheen. Het stond manshoog.

stilte

Jij doet er niks aan hè?

JO Waaraan?

MIEN Dit en dit en dit. *wijst op gezicht* Nou gelijk heb je hoor. Deze ook niet? Laat je ook lekker hangen... Deze hebben ze allemaal.

Van mijn mans kant. Dit zijn Diepenhorst hangwangen. Kom eens hier lieverd. Dan kan ik je even op die lekkere hangwangen kussen. Zo. Fijn hoor om je weer te zien zeg. Bijzonder hè. Dit.

Ongelofelijk zeg. Dit zal niet vaak voorkomen zo. Wij boffen maar. Hoe is het met iedereen?

JO Met de familie?

MIEN Nee met iedereen. Gewoon in het algemeen.

JO Ja ach. Wel goed. Het is crisis hè.

MIEN Is het heel moeilijk? Ja zeker?

JO Ach pfff.

MIEN Ach pfff? En de schaarste dan?

JO De schaarste?

MIEN Jullie zijn de eerste na-oorlogse generatie die is opgegroeid met schaarste.

JO Wie wij? Met schaarste opgegroeid? Ik weet van niks.

MIEN Ik heb dat toch duidelijk op de televisie gehoord en gezien.

JO Mijn oma had haar eerste kleurentelevisie gekocht. En die stond aan in de woonkamer. Het was ergens in de zeventiger jaren. Ze was toen zelf ook ergens in de zeventig. En ze had een werkster, mevrouw Spaans, die was 82.

En ergens op een dag in die zeventiger jaren liep oma vanuit de woonkamer naar de keuken, door de hal waar mevrouw Spaans gewoon stond te stofzuigen.

MIEN Nou gewoon. Spaans stond potverdorie niet gewóón te zuigen, ze stond te zuigen met mijn spiksplinternieuwe steelstofzuiger.

Echt een luxe kwaliteitszuiger. Terwijl dat oude beestje, daar was nog niets mis mee hoor.

Dus ik zag dat Spaans die mooie zuiger vast had. Dat is toch zonde. Die oude doet het nog prima. Niks mis mee hoor. Ik snap ook wel dat zij dacht 'ha lekker ik ga met die spiksplinternieuwe steelzuiger aan de slag,' maar goed dat wou ik dus niet hebben. Want Spaans heeft wel van die hele grote ruwe werksterhanden met van dat venijnige punt-eelt.

Dat harde scherpe eelt. Ik wil geen kwaad van d'r spreken, maar ze zou met dat eelt echt de hele slang kunnen bekrassen. Dus ik zeg: 'Mevrouw Spaans, met alle respect, maar pak jij die ouwe maar, ik gebruik de nieuwe wel.' Ja ik heb niet van dat eelt. Ik ben onderwijzeres geweest. Maar ze hoort me niet want ze stond te zuigen. En ze is al 82. Dus ik trek de stekker eruit. Wat hoor ik in de stilte die valt...

De stem van Joop den Uyl komt uit de televisie.

JOOP DEN UYL Gisteren heeft de regering besloten...

MIEN De intens betrouwbare stem van onze minister-president Joop den Uyl!

JOOP DEN UYL Gisteren heeft de regering besloten dat benzine alleen nog maar op de bon te krijgen zal zijn.

MIEN Met een duidelijk zeer indringende boodschap voor het ganse vaderland.

JOOP DEN UYL Dat betekent dat voor het eerst sinds de oorlog...

MIEN Dat klinkt ernstig! Dus ik spoed me terug naar de woonkamer. Zie ik vanuit mijn ooghoek dat Spaans achter me aankomt.

Ik vind het heel vervelend. Irritant. Kijk ik snap het wel. Zij is maar een eenvoudige werkvrouw. Zij dacht natuurlijk 'nou zie ik de minister-president ook eens in kleur'.

Want thuis had ze natuurlijk zo'n doodgewoon zwart-wit kastje. Ze had het aan haar heup, maar ik heb haar nog nooit zo snel zien lopen. Zwaan-kleef-aan liepen we terug naar die woonkamer. Erg irritant, die werksteradem in mijn nek. Ging ze pal achter me aan.

JOOP DEN UYL Een jonge generatie zal kennismaken...

MIEN Heel irritant.

JOOP DEN UYL Een jonge generatie zal kennis maken...

MIEN Ik wilde me focussen op de inhoud.

JOOP DEN UYL Een jonge generatie zal kennis maken...

MIEN Kon me niet concentreren, dus ik dacht ik zal je krijgen.
Dus ik zeg: 'Mevrouw Spaans, met alle respect, maar de hal is nog niet af.

Ik betaal u niet anderhalve gulden per uur om voor mijn kleurentelevisie te gaan staan hangen. We hebben net ook al twee minuten koffie gedronken.' Dus zij weer naar de hal. Kreeg natuurlijk een acute aanval in haar heup. Probeerde om zo lang mogelijk te blijven kijken. Nou, eindelijk was ze weg.

Ik concentreerde me weer. Ik had niks gemist want gelukkig praatten ze in mijn tijd nog niet zo achterlijk snel als in jullie tijd.

JOOP DEN UYL Een jonge generatie zal kennismaken...

MIEN Waarmee?

JOOP DEN UYL ...met distributie en schaarste.

MIEN Nee! Wat zei ie?

JOOP DEN UYL Schaarste.

MIEN O dit is erg zeg. O o o dit is echt erg ernstig.

JOOP DEN UYL We zullen ons blijvend moeten instellen...

MIEN Waarop?

JOOP DEN UYL ...op een levensgedrag, met een zuiniger gebruik, van grondstoffen en energie.

MIEN Och hemel. Blijvend instellen! Blijvend! Zuiniger energie. Nou dit gaat ons bestaan veranderen.

JOOP DEN UYL Daardoor zal ons bestaan veranderen.

MIEN Dat zeg ik.

JOOP DEN UYL Maar ons bestaan hoeft er niet ongelukkiger op te worden.

MIEN Èn?

JO Wat?

MIEN Hoe staat het ermee? Zuiniger gebruik grondstoffen. Energie.

JO O uhm. Nou ja. Ja ach. We hebben wel glasbakken enzo... En sommige mensen een zonnepaneel.

MIEN En het bestaan? Erg veranderd?

stilte

Jo haalt haar schouders op.

JO Nou, eh, nou...

MIEN Lieve kind. Jij weet bliksems goed dat ik een atheïste ben. Ik heb behoorlijk wat moeite moeten doen om mezelf hier in de Sinaasappelstraat weer in mijn stoffelijke gedaante van Mien van Dam te transfigureren. Terwijl ik het echt wel een beetje gehad had hier. Ik heb twee wereldoorlogen en een hongervinter meegemaakt. M'n twee oudsten weggestuurd met een adresje in de ene en een koffertje in de andere hand. Op een vrachtwagen naar het platteland. Blokzijl. Omdat ze daar nog wel te eten...

slikt, herpakt zich dan Eigenhandig geholpen met de wederopbouw. Ik was er wel klaar mee hoor. Ik ben doodop. Ik was eeuwig aan het rusten. Jij roept me terug. Vind ik allemaal prima. Dan kom ik. Ik doe het met alle liefde. Maar dan wil ik wel even weten waarom.

JO Nou. Het gaat niet zo heel goed.

MIEN Ach! Het is niet waar? Heb je K?

JO K?

MIEN Kanker.

JO Waarom zeg je dan K?

MIEN Geen idee. We zeiden allemaal K. Niemand zei kanker. Maar heb je het nou?

JO Nee nee nee. Ik had het. Vorig jaar. Maar dat is nu allemaal weer oké. Nee, privé gaat het prima. Ik ben weer helemaal gezond gelukkig. Ik heb een fantastische vrouw, hele fijne kinderen, heel interessant werk. Dat is helemaal in orde. Maar de samenleving. Kijk op dit moment zijn er internationaal allerlei

ondemocratische brandhaarden. Dus ik ben ontzettend blij dat we hier democratie hebben. Maar tegelijkertijd is die democratie heel stroperig, is de samenleving heel complex en ingewikkeld en onbegrijpelijk. Terwijl er aan de oppervlakte eigenlijk heel weinig aan de hand lijkt te zijn. Alles z'n gangetje gaat. Eigenlijk zelfs saai is. Terwijl je denkt daaronder... *zoekt naar woorden* Nou ja ik ben nu 52. En ik snap niks meer van de wereld.

Op mijn achttiende wist ik het beter dan nu.

MIEN Ja, maar dat is doodnormaal. Had ik ook.

JO Ja, op zich is dat wel normaal. Maar ik heb het idee dat niemand het meer snapt. Politici niet. Wetenschappers niet.

Economen niet. Journalisten niet. En dat is toch niet normaal?

MIEN Nee. Nee dat is heel vreemd.

JO Maar het ingewikkelde is dat dat wordt verhuld achter heel veel meningen. Slimme meningen en domme meningen. Links, rechts, dat maakt niet zoveel uit. Maar als ik bedenk dat daaronder eigenlijk een heel groot gebrek aan visie ligt over het geheel. Over waar we nu zijn en hoe we daar gekomen zijn en vooral ook waar we naartoe gaan. Eén groot gapend gat vol met een gebrek aan richting gevende inhoudelijke ideeën, vol met onwetendheid. Als zelfverzekerde opinie vermomde onwetendheid. Dan word ik helemaal... helemaal... Ja ik schaam me. Want er lijkt niet zoveel aan de hand. En ik heb het goed, maar misschien staan we wel voor een afgrond. Als ik daaraan denk: aan de toekomst, aan m'n kinderen. Soms schiet ik 's nachts wakker en dan voel ik me zo wanhopig!

MIEN En je bent nu 52 zei je? En als je dan zo 's nachts wakker schiet, heb je het weleens heel warm dan? Dat je de lakens van je af gooit? Open met die ramen. Of dat je denkt: wat ben ik nu opeens toch vreemd van stemming gewisseld?

JO Ja, ik snap wel wat je bedoelt. Nee, dat heeft er niks mee te maken. Misschien wel met hoe ik me voel, maar niet met hoe het is.

MIEN O jammer. Ja jeetje kindje. Ik vind het heel rot voor je. Maar ik snap toch niet zo goed wat ik doe in dit plaatje? Wat wil je dan precies van mij?

JO Een beetje advies. Jij was lid van de sociaal democraten. Je stond aan het begin van de verzorgingsstaat en ik misschien wel aan het eind.

MIEN En dat moet ik even oplossen?

JO We kunnen toch samen een beetje onderzoek doen? Kijken hoe het staat?

MIEN Waarmee?

JO Met de democratie.

MIEN Ja jeetje. Dat is me nogal niet niks.

Dat is een hele mondvul hè? Had opa gevraagd. Mijn man wist er veel van hoor.

Die zat in de politiek.

JO Ik heb jou gevraagd.

MIEN Of Willem Drees. Die weet ook wel het een en ander van democratie hoor.

JO Ik heb jou gevraagd.

MIEN Hè jeetje Mina. Ik weet echt niet. Waarom heb je mij nou gevraagd?

JO Omdat ik van je hou.

stilte

MIEN Blijf je dan wel een boterhammetje eten?

JO Tuurlijk.

MIEN Nou goed dan. Gezellig. Onderzoekje naar de staat van de democratie. Pak maar een schrijfblok van opa's bureau. Dan ga ik eerst maar een rondje bellen. Den Uyl is ook dood hè. Een paar

jaar voor mij. Hoe heet z'n opvolger ook weer? Die lange knappe jongen met die harde krullen?

JO Wim Kok?

MIEN Ja, laten we die als eerste bellen. Geef me zijn nummer.

JO Je gaat toch niet Wim Kok bellen?

MIEN Dat is toch onze nieuwe sociaal demo-cratistische leidsman?

Wim weet vast wel raad.

JO Oma Wim Kok heeft in allerlei commissariaten van multinationals gezeten als Shell, TNT-post, ING.

MIEN Nou, lieverd dat is toch niet verboden?

JO Nee, maar hij heeft zijn handtekening gezet onder enorme bonussen.

MIEN Wim Kok?!

JO Ja. Voor het management. Gigantische bedragen!

MIEN Ga weg! Wim? Die integere vakbonds-jongen?!

JO Ja. Die ja.

MIEN Geef z'n nummer.

JO Nee oma, ik vind dit geen goed idee.

MIEN Z'n nummer.

JO Ik vind dat we het bij onszelf moeten houden. Afgeven op politici is te makkelijk.

Ik denk echt dat het essentieel is dat we naar de hele samenleving en naar onszelf kijken.

MIEN Helemaal mee eens. Nummer.

JO Politiek Den Haag is toch een soort overschatte soap geworden. Het gaat alleen maar over carrières, campagne voeren en media-optredens. Maar politiek is toch meer dan wat er zich in Den Haag afspeelt?

MIEN Kan wel zijn Joan Nederlof. Maar dat is geen enkele reden om onbeleefd te zijn tegen je grootmoeder. Nummer!

Mien draait een nummer op een schijftelefoon. Terwijl Mien draait, vervangt Jo het portret van Drees voor dat van Alexis de Tocqueville.

MIEN Wie is dat? Daar hing toch Drees?

Waar is Drees ge...?

Mien heeft verbinding.

MIEN Ja, Mien van Dam hier. Vrouwenafdeling SDAP te 's-Gravenhage. Wat flik je me nou Wim? ... Nou ik denk dat jij donders goed weet waar ik het over heb jongeman. ... Nee dat is kletspraat Wim. ... Nee Wim dat is larie. ... Larie Wim.

Prietpraat. Je kletst uit je nek. Hoor je dat zelf niet? ... Nee ik wil Rita niet spreken. Luister Kok. Zolang er kinderen zonder ontbijt naar school gaan, zolang er gezinnen worden afgesloten van gas en licht of uit huis gezet omdat ze de huurachterstand niet meer kunnen betalen, zolang zit jij fout en je weet het. En dan kun je wel voor Sinterklaas gaan spelen bij de ING of de TNT of ik weet me niet wat. Maar dan ben je voor mij een hele foute kapitalistische kakkerlak. Niet ophangen! En als ik je tegen kom, kun je een flinke draai om je oren verwachten.

De groeten.

Mien verbreekt de verbinding.

MIEN Nou ik heb de eerste observatie al te pakken. Schrijf maar op Jo 'Staat van de Democratie anno...' Welk jaar leven we?

JO 2015.

MIEN 2015. 'Economische ongelijkheid neemt toe. Armen nog steeds arm. Rijken nog rijker.' Opa zal zich omdraaien in z'n graf. En Drees ook. Waar is Drees eigenlijk? En wie is dat?

Er hangt opeens een vreemde kerel aan mijn muur. Is dat je verloofde ofzo? Wat doet ie voor de kost?

JO Nee oma ik ben toch met een vrouw.

MIEN Ben jij met een vrouw? Echt? Nou moe. Wat gek. Wat gek zeg. Een vrouw? Heb ik nog nooit van gehoord. Een vrouw zei je? Je bent met... Je bènt een vrouw.

JO Nee dat zei ik niet, je hoorde me wel. Ik zei ik ben mèt een vrouw.

MIEN Oh... Jij bent... Hè? Jij bent – wacht even hoor. Jij bent mèt een vrouw? Dit moet ik even verwerken. Een vrouw. Ik wist wel dat het voorkwam, maar niet dat het bestond. Nou ja, als je maar gelukkig bent. Maar wie is dat dan?

JO Dat Alexis de Tocqueville, dat is een Franse filosoof. Van begin negentiende eeuw. Hij was van adel.

MIEN Nou dan heeft hij in ieder geval wel lef! Om aan mijn muur te gaan hangen.

JO Bijna zijn hele familie was uitgemoord of verbannen of onteigend tijdens de Franse Revolutie. Uit naam van de democratie zou je kunnen zeggen. Dus is hij zijn hele leven bezig geweest met het onderzoeken van vooral de zwakke kanten van de democratie. Niet uit wrok. Of omdat hij een anti-democraat was. Helemaal niet. Het was puur omdat hij bang was dat die nieuwe idealistische staatsvorm van gelijkheid in de toekomst weer zou kunnen ontsporen. En op wat voor manier dat dan zou gaan gebeuren. Dat is dus voor ons heel waardevol onderzoek. Omdat hij aan het begin van die nieuwe Westerse democratie stond, had hij er dus een hele andere kijk op dan wij nu. Want wij zitten er middenin.

Hij zei dat er onder een democratische staatsvorm een gezonde, brede, vitale democratische cultuur zou moeten liggen.

En dat de kwaliteit van die cultuur wordt bepaald door de manier waarop mensen zich onderling gedragen. En dat gedrag van mensen wordt weer ten diepste bepaald door 'eigen belang'. En niet door moraal zoals ik zou denken. Alleen is er een verschil

tussen 'direct eigenbelang' en 'welbegrepen eigenbelang'. Grof gezegd denk je bij het eerste meteen aan je eigen portemonnee of korte-termijn-genot en bij het tweede begrijp je 'wel' dat jouw belang verbonden is met het algemeen belang. Aan een betere leefomgeving voor iedereen.

En hij voorspelde dat die tweede vorm van eigenbelang, die nodig is voor een gezonde democratische cultuur, helemaal zou gaan verdwijnen, omdat de overheid steeds meer zorgtaken naar zich toe zou gaan trekken en alles zou gaan bepalen in de openbare ruimte. Waardoor de overheid steeds groter en wij steeds individualistischer zouden worden en meer gericht op ons eigen korte termijn eigenbelang. Zodat we uiteindelijk zo individualistisch zouden worden dat we niet meer zouden weten hoe we gezamenlijk problemen in de publieke ruimte op moeten lossen. Dat er hele generaties opgroeien die dat niet meer geleerd hebben. Omdat ze meer bezig zijn met hun carrière of hun gezin of hun vakantie of hun hypotheek. Nou dat klinkt toch heel bekend?!

MIEN Nou voor mij niet hoor. Hypotheek?

Opa en ik hebben ons nimmer in de schulden gestoken.

Eigenbelang? Opa zat zesentwintig jaar lang onbezoldigd in de Haagse gemeenteraad. Twee keer per week kwam er een bode op een brommer langs met zo'n pak papier en dat las hij dan onbezoldigd...

JO Ja maar dat is precies wat ik bedoel. Dus nu mijn vraag. Voor ons onderzoek. Wilde jij een betere wereld alleen voor jezelf en je familie en vrienden? Of ook voor de burens, of mensen uit de Frambozenstraat, de vogelbuurt, voor vreemden, voor iedereen?

MIEN Voor iedereen natuurlijk. Wij sloten niemand uit.

JO Goed. Dat is een helder punt. Eindelijk.

Dat noteer ik even. 'De generatie die de Tweede Wereldoorlog

heeft meegemaakt

ziet nog een verband tussen eigen belang en algemeen belang: een betere leefomgeving voor iedereen.'

MIEN Ja helemaal mee eens. Kan je rustig zo noteren. Schrijf maar op: iedereen. Ja hoor, iedereen. Behalve voor katholieken. Want daar heb ik echt de schurft aan. Wat een rotvolk zeg. Hypocriete rotpapen. Echt een bloed-

hekel. Een vlektyfus-hekel. Als jij ooit thuis komt met een paap dan is daar het gat van de deur. En moffen! Idem dito. En wie is die mof? Is dat een mof? Ben jij verloofd met een mof?

Jo heeft het portret van Alexis de Tocqueville vervangen door het portret van Albert Jan Kruiter.

JO Dat is geen mof. Dat is Albert Jan Kruiter. Een bestuurskundige. Hij koppelt net als de Tocqueville theorie aan praktijk. Dat vind ik al bijzonder. Hij heeft zich zowel in de Tocqueville, als in de samenleving van nu verdiept. Hij kijkt naar onze maatschappij door de ogen van de Tocqueville. En hij zegt dat wat de Tocqueville voorspeld heeft ook is uitgekomen. Want als wij het over democratie hebben, dan hebben we het alleen nog maar over de staatsvorm en niet over de democratische cultuur die eronder zou moeten liggen.

Ik vind het een beetje idioot om te zeggen, maar zo had ik er nooit naar gekeken.

Terwijl die democratische cultuur eigenlijk veel belangrijker is. Maar die is nu bijna verdwenen. Weggevreten door de overheid, omdat die overheid steeds meer de zorg voor publieke taken naar zich toe heeft getrokken. Dus nu zitten we met een gigantische bureaucratische verzorgingsstaat die onbetaalbaar is geworden. De overheid gaat nu van alles terugschuiven. Bijvoorbeeld het PGB schuiven ze van het rijk naar de gemeente en die schuift het weer door naar de burger...

MIEN Ho Jo! PGB?! PGBPGBPGB? Praat me even bij.

JO O sorry. Een Persoonsgebonden Budget. Dat is geld. Daar kan je je eigen zorg van inkopen. Dus thuiszorg, als je bijvoorbeeld een injectie nodig hebt, maar ook kan je als je gehandicapt bent je buurman of je broer betalen om in een taxi met je naar de bioscoop te gaan.

MIEN Betalen om naar de...? In een taxi?

JO Ja en dat PGB-budget is gehalveerd. Van 2,4 miljard naar 1,2 miljard. En nu komt de overheid bij mensen thuis voor een 'keukentafel gesprek'. Om te kijken wat je zelf kan regelen. Maar dat gaat dus allemaal uit van de overheid. Niet van de burger. En de overheid moet dan dus ook weer controleren of de burger wel doet wat is afgesproken. Dus komen er weer controlelagen bij die gigantische bureaucratische...

MIEN Jo stop. Ik moet ineens aan Riekje denken.

JO Tante Riekje?

MIEN Ja. M'n kleine zusje. Die is geboren met een bochel. En omdat jij net zei dat de verzorgingsstaat onbetaalbaar is geworden dacht ik ineens: wie zorgt er dan voor Riekje?

JO Maar oma, Riekje is toch dood?

MIEN Ja dat zegt niks. Ik ben ook dood.

JO Maar ik heb Riekje toch niet terug geroepen?

MIEN Riekje is mijn jongere zusje en die doet mij dus altijd na. Dus misschien is ze ook wel terug gekomen. En zit ze nu in d'r eentje in d'r huis in de Frambozenstraat op me te wachten. Ik maak me echt een beetje zorgen. Wil jij niet even gaan kijken Jo?

JO Maar ik zit er net zo lekker in. Bel d'r dan even.

MIEN Ze neemt toch nooit op. Kijk maar.

Mien pakt de telefoon.

MIEN Riekje ben je daar?

Mien legt de telefoon weer neer.

MIEN Zie je, ze neemt niet op. Ga maar even. Neem mijn fiets maar. Die staat in het halletje. Heel lief van je Jo.

Frambozenstraat 308. Trap maar lekker door lieverd.

Jo gaat. Mien kijkt zorgelijk naar het publiek.

MIEN Jemienee zeg. Stel je voor. Dat ze ook is terug gekomen. Wie zorgt er dan nu voor haar?

Mien loopt wat rond.

MIEN Vroeger zorgden wij voor haar. Wij kregen echt niet zo'n PGB hoor. Om de buurman te betalen om met Riekje naar de Cineac te gaan?! Geen sprake van. Nee Riekje heeft d'r hele jeugd plat op bed gelegen met een goed boek. O wat wrang. Eerst was ze te vroeg voor zo'n PGB en nu is ze te laat.

Nee je kan tegenwoordig maar beter zorgen dat je fit bent. Laat ik meteen maar even wat oefeningen doen. Als jullie het goed vinden hoor.

Ik begin altijd met rekken en strekken aan de linnenkastdeur. Is echt een aanrader. Als je krimpt, moet je dat altijd even doen.

Mien zet circusroffels op. Ze neemt een aanloopje en gaat met een sprong aan een fictieve kastdeur hangen.

MIEN Nee ik hang niet lekker.

Mien springt van de kastdeur en er opnieuw op.

MIEN Dit twee minuten. *draai* Dit ook twee minuten. *draai* En dit een kwartier. Anderhalve minuut dit en anderhalve minuut zo. En dan ga ik altijd meteen door, maar dan moet er een muziekje bij op. Anders trek ik het niet.

Mien springt van de kast, loopt naar de leunstoel en gaat liggen. Ze zet nu 'Ah je veux vivre' van Joan Sutherland op. Ze begint aan buikspieroefeningen.

MIEN Heel zwaar dit hoor, echt heel zwaar!

Ze staat op en gaat met grote stappen rondlopen, waarbij ze haar benen hoog optrekt.

MIEN En dit is voor de benen.

Dan zet ze haar voeten beurtelings op haar leunstoel.

MIEN Dit heb ik zelf verzonnen. Het is een soort 'stappen'.

Ze doet 'step'-oefeningen met draaien en al.

Dan gaat de geagiteerde bel weer.

MIEN Was dat de bel? Oh Jo natuurlijk.

Mien drukt op de zoemer. Jo komt buiten adem binnen.

MIEN En?

JO Ze was er niet.

MIEN Weet je het zeker? Heb je rondgevraagd? Een klein vrouwtje met een knotje en een bochel?

JO Ja. Ik ben echt de hele vruchtenbuurt door geweest. Aangebeld bij haar, bij de burens, rond gevraagd bij het kleine bakkertje op de hoek een foto laten zien. Niemand heeft d'r gezien. Ze is er niet.

MIEN Goddank.

JO Waar was ik nou oma? Ik ben de draad kwijt.

MIEN 'Dat we nu met een gigantische bureaucratische verzorgingsstaat zitten. Die onbetaalbaar is geworden.'

JO Precies ja...

Jo pakt de draad weer op.

JO ...een onbetaalbare verzorgingsstaat. En nu is het geld op. Want het is crisis. Dus gaat de overheid al die verzorgingstaken weer naar ons terugschuiven. Maar wij zijn inmiddels zo individualistisch geworden dat we niet meer weten hoe dat moet. Gezamenlijk gezamenlijke problemen oplossen in de publieke ruimte.

Dus misschien staan we niet alleen aan het einde van de verzorgingsstaat. Als die democratische cultuur zo belangrijk is voor de democratie en hij is bijna helemaal verdwenen. Dan staan we misschien ook wel aan het einde van de democratie!

MIEN Ja ja. Misschien zie ik het te simpel. Maar als je er zo'n last van hebt – van dat individuele gedoe – waarom houd je er dan niet mee op? Houd ermee op!

JO Ja maar... Zo makkelijk is dat niet hoor. Individualisme is geen kledingstuk dat je aan of uittrekt. Individualisme zit gewoon in m'n genen. En het is ook iets fantastisch! Je kunt jezelf ontwikkelen. Ik houd van m'n privé-leven. Van m'n werk, m'n gezin. Van hoe ik het allemaal georganiseerd heb. Ik wil daar geen dingen aan veranderen.
Jo windt zich steeds meer op.

JO Ik wil dolgraag iets doen voor de samenleving. Echt. Maar dan hoef ik toch niet ineens met wildvreemden aan tafel te gaan zitten om maatschappelijke problemen op te lossen? Kom op zeg. Ik wil alles aanpakken. Ik sta overal voor open. Ik ben tot alles bereid. Maar het moet niet ten koste gaan van m'n eigen leven.

MIEN Ja ja. Nu begin ik een beetje de contouren van het probleem te zien geloof ik.

JO Sorry, het spijt me ontzettend. Weet je, laat maar. Dat onderzoek. Het is toch onbegonnen werk. Ik ga het gras wel maaien.

MIEN Halt! Jij gaat helemaal geen gras maaien. Jij gaat even door de zure appel heen bijten. Bel Kruieter.

Er klinkt opeens een zachte flard van Joan Sutherland. Dan stopt het weer.

MIEN Ik dacht even... Hoorde ik nou? Nee toch niet. Bellen jij.

JO Wie? Albert Jan Kruieter?

MIEN Ja. Die weet vast wel raad.

JO *mompelt* Nee. Niet. Ik houd niet van bellen.

MIEN Hup. Bellen jij.

JO Nee oma ik ben geen bel-mens. Ik weet niet eens wat ik moet zeggen.

MIEN Nou zeg. Anders ben je ook niet zo op je mondje gevallen. Ik bel wel.

Mien pakt haar telefoon en belt. Ze wil de hoorn aan Jo geven maar die durft niet.

MIEN Kruiter? Ja Mien van Dam hier. Vrouwenafdeling SDAP te 's-Gravenhage. Wat flik je me nou Kruiter? ... Nou ik denk dat jij dondersgoed weet waar ik het over heb. Mijn kleindochter is helemaal overstuur. Ze is alle vertrouwen in zichzelf, de democratie en de verzorgingsstaat verloren. Ze zit helemaal klem in d'r eigen individualisme. ... Ja dat zou heel goed door de overgang kunnen komen. Maar het zou ook kunnen komen door jouw gesomber en gejeremieer. ... Nou dat weet ik wel. Jij geeft haar maar een sprankje hoop. Een lichtje in de tunnel. Een werkbaar advies. Iets waar ze iets mee kan. ... De deal is dat ik jou dan verder met rust laat. ... Ja. Ja. Ja. Ja. Ik zal het even aan haar vragen. *hand op hoorn tegen Jo* Of je weleens een echte 'democratische ervaring' hebt gehad?

JO Wat is dat?

MIEN *in hoorn* Wat dat is. ... *hand op hoorn tegen Jo* Dat is het gezamenlijk oplossen van gezamenlijke problemen in de publieke ruimte.

JO Pfff ik doe niet anders. Op m'n werk, in m'n gezin, in m'n familie. In de vereniging van eigenaren.

MIEN *in hoorn* Ze doet niet anders op d'r werk in d'r gezin in d'r... *hand op hoorn tegen Jo* Dat geldt niet. Dat is eigen belang. Het moet een maatschappelijke ervaring zijn met betrekkelijk vreemden in de publieke sfeer.

JO Uhm ik heb weleens WW aangevraagd.

MIEN *in hoorn* Ze heeft weleens WW aangevraagd. ... *hand op hoorn tegen Jo* Ja dat dacht ik al. Dat is geen democratische, maar een bureaucratische ervaring. En bovendien eigen belang en geen gemeenschappelijk belang.

JO Oh ik weet wat je bedoelt. Ik heb twee jaar geleden gedemonstreerd tegen Poetin. Bij het scheepvaartmuseum. Voor homorechten.

MIEN Dat is geen algemeen belang hoor.

Dat is collectief eigen belang. Dan organiseer je je eigenbelang met gelijkgestemden en dat probeer je er dan door te drukken in de maatschappij. Van dat soort clubjes stikt het tegenwoordig. De 50+ partij, buurt-barbecues, dorpsbelangen, Stichting ACT voor acteursbelangen, allemaal collectief georganiseerd eigen belang. Allemaal prima hoor. Niks mis mee. Maar noem het geen algemeen... *in hoorn* Laat verder maar Kruijer. Ik los het zelf wel op. ... Nou ik had al democratische ervaringen toen jouw moeder nog in de wieg lag.

De groeten.

Ze gooit de hoorn erop.

MIEN En hoe gaan je kameraden hier dan mee om?

JO M'n vrienden?

MIEN Nee je kameraden. Partijgenoten.

De anderen uit de PvdA.

JO Ik ben geen lid van de PvdA hoor.

MIEN *schrikt* Niet?!

JO Ik ben nergens lid van.

MIEN Jo?! Daar schrik ik van!

JO Oma politici zijn net zo individualistisch en vervreemd van het geheel als ik. De ene keer zeggen ze dit en dan weer dat. Het is chaos. Alleen zie je het niet aan ze, omdat ze allemaal hebben gemediatraind.

MIEN Ja lieve kind, dan moet je het op eigen kracht doen.

JO Wat?! Wat doen?!

MIEN Je los maken uit die patstelling.

JO Welke patstelling?

MIEN Dat de overheid alles bepaalt in de publieke ruimte en dat jij alleen maar op je eigen leven bent gericht.

JO Ja maar hoe dan? Hoe maak ik me los? Hoe?!

MIEN Nou zeg, je hoeft je niet zo aan te stellen hoor. Acteren doe je maar op het toneel.

Ik zie twee opties.

Of je stapt uit je comfortabele privé leventje en je gaat zelf een echte democratische ervaring aan in de publieke ruimte.

Of je verbreekt al je banden met de overheid.

JO Wat?!

MIEN Ik ga nu even een slaapje doen. Ik hoor het wel als ik weer wakker ben.

Mien zet het 'Avé Maria' door Joan Sutherland op. Ze zet een wekker, gaat liggen en valt in slaap. Gesnurk. Jo verveelt zich.

MIEN En? Wat is het geworden?

JO Uh wat was de vraag ook weer?

MIEN Ga je een democratische ervaring aan of ga je al je banden met de overheid doorsnijden?

JO Oma ik heb niet eens banden met de overheid!

MIEN *leest voor van een papiertje*

'De overheid zorgt voor je vervoer, voor je onderwijs, voor je medische zorg, voor je riolering, voor je afval, voor je straatverlichting, voor waar je hond mag poepen, voor wanneer je op vakantie mag, voor je veiligheid, voor waar je een huis mag bouwen, voor je diploma's, voor de afmetingen van je dakkapel, voor op welke dagen je feestviert, voor waar je je doden begraaft, voor waar je je auto parkeert, voor welke mensen illegaal zijn, voor

hoe laat je scholen beginnen, voor je paspoort, voor je rijbewijs, voor je Digid, voor je sofinummer voor waar je niet mag roken, voor waar je je kinderen mee injecteert, voor je AOW, voor met hoeveel mensen je getrouwd mag zijn, voor welke drugs legaal zijn...'

Moet ik doorgaan.

JO *ondertussen* Oh bedoel je dat. Ja ik snap het oma. Nee ik snap wat je bedoelt.

MIEN En je bent natuurlijk ook gesubsidieerd.

JO Wat is dat nou voor een rare draai?

MIEN Je bent toch gesubsidieerd?

JO Ja maar wat heeft dat in godsnaam met het onderwerp te maken?

MIEN Ik constateer een feit.

JO Ja ik ben gesubsidieerd. Maar daar ben ik ook voor. Natuurlijk niet dat ik per se gesubsidieerd word, maar ik ben voor kunstsubsidies.

Ik denk nou juist dat kunst misschien kan bijdragen aan het revitaliseren van die democratische cultuur die...

MIEN Lieverd daar gaat het nu niet om.

We kijken nu even naar het hele plaatje.

Het gaat hier niet alleen om jou als theater-maker, maar om jou als burger.

JO Huh?!

MIEN Voel jij je als burger onvrij, in een individualistische hoek gedreven, sociaal afgeremd door je subsidie, c.q. door de overheid?

JO Nee! Totaal niet. Ik maak toch wat ik wil maken? Ik word toch niet door de overheid gecensureerd ofzo. Dit nu met jou is echt wel wat ik wil maken.

MIEN Ja lieverd, ik vind het allemaal heel leuk wat je doet. Maar ik vraag het je dus niet als theatermaker, maar als burger.

JO Huh?! Als wat?

MIEN Zie je dit bedoel ik nou. Je ziet jezelf niet als burger. Je ziet jezelf als individu. Of als lid van een beroepsgroep. Maar niet als lid van de samenleving als geheel. Merk je dat?

JO Ja kan wel zijn. Maar ik wil niet dat mensen dit gaan zien als anti-kunstsubsidiestuk.

MIEN Niet zo bangig lieverd. Als je bang bent, kun je geen onderzoek doen. Dan moet je risico durven nemen. Even uit je comfort-zone komen. Open staan. Ook even buiten je eigen belang durven denken. Wij hebben het over het geheel. En ik stel je een vraag.

Heeft het feit dat de overheid alle terreinen van het maatschappelijk leven bepaalt, domineert en controleert en subsidieert, heeft dat als effect, misschien als onbedoeld effect maar desalniettemin als effect dat de mensen binnen die sectoren misschien meer naar binnen gekeerd raken dan ze zouden willen of zouden moeten zijn?

JO Ja dat zou wel kunnen. In m'n privéleven voel ik me verbonden. In mijn werk ook.

Maar in de samenleving als geheel voel ik me eigenlijk heel erg eenzaam.

MIEN Heel goed. Dit is een hele goeie eerste stap.

JO Ja?

MIEN Ja.

JO En wat is dan de tweede stap?

MIEN Niet zo ongeduldig meisje. Niet te snel willen. Af gaan raffelen omdat je resultaat wilt zien. Zoiets kost tijd. Ik zou er zeker een jaar of vijf voor uit trekken. Als ik jullie was.

Ik zou die Kruijer erbij halen, want voor een mof is hij behoorlijk intelligent. Maar ik ben daar niet meer bij. Ik word zo opgehaald.

JO Opgehaald? Door wie?

MIEN Door een hele lieve vriendin die ik onlangs heb leren kennen.

JO Zo snel al?

MIEN Ga jij maar even het gras maaien.

JO Maar zullen we dan niet kletsen?

Het is toch zonde als ik...

MIEN Nee ga jij het gras maar maaien.

Dan kan ik lekker naar je kijken.

Dat vind ik ook fijn.

Ga maar, ga maar lieverd.

Mien kijkt hoe Jo de tuin inloopt en roept vanachter het raam:

MIEN In het schuurtje! De grasrandjes met het broodmes!

Mien kijkt nog even naar Jo en zet dan 'Casta Diva' door Joan Sutherland op. Ze schuift de leunstoel naar het raam en gaat liggen.

MIEN *tegen publiek* Weet je dat zij geridderd is? Dame Joan Sutherland. Nou had ik ook wel gewild. Dame Mien van Dam. Maar ja, dat ging ik bij mijn leven natuurlijk niet hardop zeggen. Want ik was een sociaal democrate. Dan ben je voor gelijkheid. Ik dacht als iedereen gelijk is dan gaan we vliegen. Dan komt het allerbeste in de mens naar boven. Dan krijgt het allerrechtvaardigste in de maatschappij gestalte. Wist ik veel. Dat het zo niks en miezerig zou aflopen. Nee hoor. Gelijkheid leidt niet tot genialiteit of generositeit of lef of eigenzinnigheid of liefde voor nuance of complexiteit of tegenspraak. Het leidt tot Koffietijd. Het Eurovisiesongfestival. Tot 'het volk heeft altijd gelijk'. En dat zou dan het toppunt van democratie zijn. Nou ik heb het meegemaakt hoor. Dat het volk van de burens dachten dat ze gelijk hadden. En dat was geen pretje. Nee in de democratie zit een permanente moeilijkheidsfactor. Want hoe kan een volk van

op zichzelf gerichte, van de overheid afhankelijke, middelmatige, allemaal op elkaar lijkende mensen nou altijd gelijk hebben?

Ergens hoog op een balkon is Joan Sutherland verschenen. Het lijkt alsof ze een eindje uit de hemel is neergedaald.

MIEN Nee koester maar wat je vreemd is.

Wat geen nut heeft, wat geen kijkcijfers trekt, wat niet populair is, waar geen meerderheid voor is.

Joan Sutherland begint nu zelf te zingen.

Het gezang dat uit de ghettoblaster kwam, klinkt nu vanaf het balkon. Mien merkt het niet en praat door.

MIEN Misschien zit daar ergens de uitweg, een briljant idee, de rem, de bevrijding. Uit de terreur van het democratisch systeem. En pas op hè! Ik ben een democrate. Ik ben en blijf een democrate. *Mien luistert naar het zingen van Joan Sutherland. Middenin een uithaal stopt Sutherland opeens met zingen.*

De muziek stopt abrupt. Mien kijkt verbaasd op.

Zij en Joan Sutherland horen elkaar wel, maar zien elkaar nog niet.

JOAN Mien! Mien van Dam.

Where are you Mien?

MIEN O Joan. Ik ben hier!

JOAN Where?

MIEN Down hier. In de Sinaasappelstraat.

The Orangejuice street.

JOAN What number?

MIEN Hundredentwenty.

Sutherland ziet vanuit haar hoge positie Mien ineens beneden zitten.

JOAN Oh there you are. Time is up sweetheart. You really should get up.

MIEN O ja ja ja ja. Ik kom.

Nog even afscheid nemen...

Nee laat ik dat maar niet doen.

Ze is al zo overstuur.

Mien ziet Joan Sutherland nog steeds niet.

MIEN Joan?

JOAN Yes?

MIEN I have a problem. How do I get up?

Joan Sutherland neuriet het thema van 'Un di felice'. Mien pikt het thema op. Zij playbackt de Alfredo-partij en Sutherland de Violetta-partij.

Tijdens het zingen ziet Mien in de hoogte Joan Sutherland staan. Het lijkt alsof Mien door de muziek de kracht vindt om naar boven te gaan. Al zingend klimt ze naar Sutherland toe. Ze omhelzen elkaar kort en lopen dan samen nog verder door naar boven. Het licht gaat uit.

Sinaasappelstraat werd als voorstudie bij mugmetdegoudentand voor het eerst opgevoerd tijdens mugmetdevuurvliegen op het achtertoneel van Theater Bellevue in juni 2013 en ging in première op 28 november 2014

Tekst, regie en spel: Joan Nederlof
Met Dee Norris als Joan Sutherland.

www.mugmetdegoudentand.nl

Joan Nederlof (1962) studeerde in 1985 af aan de Toneelschool in Amsterdam, waarna ze mugmetdegoudentand opricht (met o.a. Marcel Musters). In de beginjaren werkt ze ondermeer met Jan Ritsema (*Om Eleanor en Tegen de tachtig*), Jose Alders (*Vita en Violet, Variety, Het is nu en M versus M*) en Alix Adams (*Lost in Hotel Paradise, Onder Controle en ENTER*). Tussen 1997 en 2005 richt ze zich voornamelijk op het schrijven voor televisie (*Hertenkamp, TV7 en De Koekoeksclub*). In 2005 schrijft ze haar eerste toneelstuk *Brünnhilde 40+*, dat ze zelf speelt. *Quality Time* en *Mug Inn* zijn het tweede en derde stuk, beide geselecteerd voor het Nederlands Theater Festival. Daarna volgen *Inside Out* (in samenwerking met Lineke Rijxman) en *Sexappeal*. In 2009 schrijft ze samen met Willem de Wolf en Lineke Rijxman *Hannah en Martin*. Het stuk is geselecteerd voor het Nederlands Theater Festival 2010. Tussen 2010 en 2013 schrijft ze in samenwerking met Lineke Rijxman *Verlichtinglight* en *Wat is het nu* en levert ze tekstbijdragen aan *Superkapitalisten* en *Vermogen*. In 2015 werkt Nederlof aan *De Eurocommissaris*. Naast haar werkzaamheden bij mugmetdegoudentand schreef Nederlof o.a. mee aan de televisieserie *Gooische Vrouwen*

Toneelwerk

De Eurocommissaris – 2015

Sinaasappelstraat – 2014

Mug Inn – 2007

Quality Time – 2006

Brünnhilde 40+ – 2005

Joan Nederlof & Lineke Rijxman

Wat is het nu – 2011

Verlichtinglight – 2010

Hannah en Martin – i.s.m. Willem de Wolf – 2009

Sexappeal – 2008

Inside Out – 2008